

שמעתא למיקתא

גליון קכח – פ' וארא ה'תשע"ג / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב'

מאכל שהותר משום ביטול בס', האם ראוי להמנע שלא לאוכלו

איסור שנפל להיתר, כגון חתיכת איסור שנפלה לתוך ב' חתיכות כשרות, אם הוי מין במינו בטילה דמה"ת חד בתרי בטיל, אבל מין בשאינו מינו מדרבנן בעינן ששים משום שמא יבוא לבשלם יחד ויתן האיסור טעם בהיתר ויעבור על איסור תורה כמבואר בטור (סי' קט). וכן נקטו הש"ך (סי' קט ט"ק ט), הט"ז (סי' ק"ב), הגר"א (שם אות ב) ועוד. דלא כהא"ח (שער כג סי' ח).

וכי"ז בתערובת יבש ביבש אבל תערובת לח בלח מין במינו בטל ברוב מה"ת ומדרבנן בעינן ששים, ומין באינו מינו בעינן ששים מה"ת (עיי' בכל זה שם). וכתב רמב"ם (חולין פ"ז סי' לז) דבמקום דאיכא ביטול האיסור נהפך להיתר לגמרי "דאחרי רבים להטות" כתיב וכן נקטו רוב האחרונים אף אליבא דהרשב"א (תהי"א ב"ד ש"א עמ"ד. ד"ה ויש איסור), עיי' ט"ז (שם סי' א), ש"ך (שם סי' ז), פמ"ג (פתיחה לתערובות ח"א פ"ג, ועוד), מ"ב (סי' תמ"ט שער"ב אות ל) ועוד. ודלא כהערוה"ש (סי' צח אות טו וסי' קט אות כ), ואכמ"ל.

וכידוע דמעשים בכל יום שסמכין בהוראות או"ה להיתר ע"פ דיני ביטול הני"ל בשאלות המצויות בבית, ב"הכשרים" וכו'. ויש לדון האם איכא מדת חסידות להימנע מאכילת תערובת לרצוה להתרחק מכל נדנדו אכילת איסור.

להנה מצינו ביומא (ל"ט). **דעבירה מטממת** לבו של אדם שנא' "ולא תטמאו בהם ונטמתם בס'", וכו'. לדעת המהר"ל (תפארת ישראל פ"ח) דהטמטום הוא מצד העבירה אבל לא מצד הטבע של השרצים [ונאע"פ שכל הדברים האסורים טבע מולידים השפע רע לגוף, אין זה טעם האיסור]. אבל הרמב"ן (שמות פ"ב פ"ט ל, ויקרא פ"א פ"ט יג ודברים פ"ב פ"ט ו) כתב דהתורה צוותה שלא לאכול דברים שאינם טהורים משום טהרה בנפש, שנאלץ "דברים נקיים שלא יולדו עובי וגסות בנפש", ומבואר שמאכלות האסורות בעצמם הם השפעה רעה לנפש (ולא רק עצם העבירה).

ולהלכה מבואר ברמ"א (יו"ד פ"ט ט"ז) כדברי הרמב"ן שהרי פסק ע"פ הנמק"י (בימות מב. ב"ר"ף ד"ה בגזירה) **והגהות אשר"י** (ע"ז פ"ב סי' ו) דאע"פ שיותר להניק תינוק מעובדת כוכבים, מ"מ לא יעשו כן אם אפשר בישראלית, דחלב עכו"ם מטמטם חלב. נמצא דאף לתינוק דאין בו מעשה עבירה ואינו מוזהר כלל על האיסורים כמבואר בתרוה"ד (סי' טב) (והארנו בזה בסייד בגליון ג), מ"מ איכא משום טמטום [ועיי' ביש"ש (בימות פ"ד סי' ז) דלא נכלל בזה אלא מאכלות של טומאה וביילה, כדון שקצים ודומיהם. ובעשוי דעה (פ"א פ"ק ה) כתי' דדוקא בדברים האסורים מחמת עצמם, אבל דברים המותרים מצד עצמם אלא שהזמן גורם לאיסור כחמץ בפסח לית לן בה, ע"כ. וכן משמע במחצה"ש ובבית שערים המובאים לקמן. ועיי' עוד בגליון הני"ל דיארנו דאף באיסורים דרבנן איכא משום טמטום]. אלא דבכל גוונא אין בכל זה אלא משום **מדת חסידות** כמבואר **בנמק"י** (שם), **ביש"ש** (בימות פ"ד סי' ז) ו**בערוה"ש** (שם אות ט).

לעתה י"ל דלדעת המהר"ל דס"ל דהטמטום הוא מחמת העבירה, איכא שום התעברות אין להחמיר שטא לאוכלו, דמשום סרס איסור ליכא דהרי האיסור נהפך להיתר. ולדעת הרמב"ן דס"ל דעצם המאכל האסור מטמטם איכא למימר דאע"פ שהתבטל כיון שלמעשה הוא חפצא של נבילה שייך טמטום באיסור שנפל בתערובת.

ובדרך זה מצינו **במחצה"ש** (סי' שכח ט"ק ט) לענין פק"י בשבת דאפי' אם שבת הותרה לגבי חולה משום "וחי בהם", וכן איסורין הותרו לגבי חולה, מ"מ נבילה המאכל עצמו אסור וע"כ היכן דאיכא כשרה אין להאכיל לחולה טרפה. וביאר **בבית שערים** (א"ח סי' ק"ב ד"ה ובשם הר"מ) דכונת המחצה"ש דנבילה כיון שעכ"פ הוא איסור לאחריני ואין האיסור תלוי בזמן מוליד גנאי בנפש אף שהותר לחולה וכמ"ש הרמ"א הני"ל. [וכן מבואר בש"ך (סי' פ"א ט"ק כה) שכת' דאשה שהותרה לה מאכלות אסורות מחמת פק"י לא תניק את בנה מחמת טמטום הנפש. מבואר דאע"פ שהאשה אכלה מכל היתר דפק"י איכא משום טמטום].

אלום יש לחלק דשאני איסורי חפצא שהותר לאוכלו מחמת פק"י, דאין ההיתר מחמת דין המאכל אלא מחמת סכנה דלא הופקע ממנו עצם האיסור, משא"כ דבר שהותר מכח ביטול דהתורה התירה גוף החפצא והפקיע ממנו האיסור לגמרי, דתו י"ל דלא שייך בו טמטום כלל דהרי היתר הוא [וכן מבואר בבית שערים דדוקא באיסור שיותר לאי' ואסור לאחר איכא משום טמטום אבל איסור שהותר לכל לית לן בה].

ועיי' **בבני יששכר** (אדר מאמר ב דרוש ז) שכת' דכיון דהשי"ת מ"מין דהדר הדבר האיסור שיתערב ברוב היתר בכדי שיהיה ניתר באכילה **מצוה הוא** דדוקא שיאכל ישראל החתיכה ההוא ולא יחמיר, ומה שאמרו רז"ל (חולין מד): לא אכלתי בהמה שהורה צוהי בה חכם, היינו דוקא במלתא דתלמיא בסברא. והביאו **הדרכ"ת** (סי' קט ט"ק ט).

אלא דלכאורה צ"ע על דברי הבני יששכר מהא דהובא **בהגהות שיערי דזו"א** (סי' ל"ט אות ו) וכן העיר **במשנה הלכות** (ח"ז סי' קד ד"ה והב"י הב"א). אלא דשוב ראיתי בהמשך דברי הבני יששכר שעמד על זה, ויישב ע"פ תורת הנסתר. עיי"ש.

מ"והו אין להביא דהיי מהנהגת המהר"ם דאיכא חשש טמטום באכילת תערובות איסור בהיתר, דאדרבה מכאן יש להביא ראיה להיפך דהיי ביאר **בהגהות שיערי דזו"א** שם דהטעם שהמהר"ם החמיר כי ת"ח וצדיק היה, והיה **נראה דרך גנאי** שיגדמן שום אכילת איסור לפיהו כדמפרשים התוסי' השתא בהמתן של צדיקים וכו', וע"כ. מבואר דלא חשש אלא משום שגנאי הדבר ד"נראה" כאוכל איסור, ולא מטעם שמוליד בו טבע רע, דאליכ מה האני ליה לזרוק חתיכה א' והרי אכתי יש חשש דשמא יפגע באיסור העלול לטמטמו [ועוד דאם משום טמטום איתין עלה אמאי שאר הראשונים לא הביאו הורמא זו כמו שמצינו לענין תינוק הני"ל].

דאע"פ שמצינו **בפרי תואר** (סי' ל"ט ט"ק א) דאע"ג דאי"צ לבדוק אחר שום טרפות חוץ מהריאה מ"מ אי בעי להחמיר למבדק לנפשיה מקרי מקדש עצמו כמותר לו. [והביאו הכמ"ח (שם אות ג) והדרכ"ת (שם סי' א)]. ומבואר דיש מדת חסידות לחשוש שלא לפגוע באיסור אף במקום דאיכא היתר מוכח "ורוב". י"ל דשאני התם דלא מדין ביטול איתנן עלה וע"כ איכא מדת חסידות שלא לפגוע באיסור, משא"כ היכן דאיכא **ביטול דא"כ** הינהגת לגמרי אין לחוש כלל. אבל מן דין עיי' **בתורה לשמה** (שאלה י"ד), שהביא **שהאר"י ז"ל** היה גומע ביצה חיה בלא לבדוקה ולא היה חושש כלל שמא יש שם דם, משום דסמכין על הרוב ביצים שאין בהם דם [וכן הביא **בנן איש חי** (שנה ב' פ' סהרות סוף אות ח). אולם בתורה לשמה שם כת' דאם יתברר שפגע באיסור הוי כאונס, עיי"ש. ועיי' **בחת"ס** (יו"ד סי' דמה ד"ה והנה, א"ח על סי' תרכ"ד על ג' ה) דהאכל בשר מרוב בהמות כשרות, אפי' כלפי שמיא גליא שזאת הבהמה היתה מהמיעוט טרפות בכל זאת לא נאמר שזה אוכל טריפה. אולם עיי' מש"כ בזה **בשיערי ישר** (שער הספקות פ"ב ד"ה גור), מיהו דבריו צ"ע].

אלא **שהאו"ה** (סוף שער ז) כתב שהרצוה להימנע מלאכול תבשיל שנפל בו איסור ויש ס', ולהרחיק עצמו מכל דבר כיעור מצוה היא. אבל **בסולת למנחה** (בכל עו דין ח) כתב דאם עושה כן הוי כמו אפיקורסות [והביאו דבריהם **בפת"ש** (יו"ד פ"ט קט ט"ק ט)].

ובאג"מ (יו"ד פ"ד ס"ט יד) יצא חלקק דשייד להחמיר בביטול ברוב במין במינו, שאף שנבטל, עכ"פ אכל איסור (והוי כמו תרתי לריעותא, דא דרב ס"ל כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל, ועוד שעצם ביטול איסור הוי ריעותא), משא"כ במין באינו מינו ואיכא סי'. ועיי' **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' ששה). **אמנם** נראה דאף להאו"ה דעמיהו י"ל דאין הטעם להחמיר משום חשש טמטום אלא משום כיעור **באכילת דבר שיש בו איסור**.

אלום אכתי צ"ע אמאי ליכא משום טמטום היכן דאיכא ביטול, והרי מבואר לעיל דלפי הרמב"ן אין האיסור מטמטם אלא ממשות שלו. וע"כ צ"ל דמאחר שחז"ל מתירים הדבר בכחם לשנות גם השפעות הכפופות לטבע וכמו שמצינו בכמה מקומות כגון לענין עיבור השנה וכדו' והדברים ידועים. ושוב העירוני שכ"כ להדיא **בדרשות הר"ן** (דרוש יא ד"ה ואני טובר), עיי"ש.

וכבר פסקו כדברינו **הגר"ח נאה** (קצות השלחן ח"ט עמ"י א) ו**הגרח"ק שליט"א** (הליכות חיים אות רכז) דליכא חשש טמטום בכה"ג, ודלא **כמשנה הלכות** (ח"ז סי' קד ד"ה ודא"ה). [ועיי' **תשובות והנהגות** (ח"ד סי' קצ ד"ה ועוד)]. ועיין עוד בגליון ע' לענין הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט, ודו"ק.

דג שקם מהאקוריוס בשבת האם מותר להשיבו

אמרינן בשבת [ק"כ"ח]: דבהמה שנפלה לאמת המים וא"א לעשות לה פרנסה במקומה, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואע"ג דמבטל כלי מהיכנו, מבטל כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואחי דאורייתא ודחי דרבנן.

וכתב הרא"ש ש"ש פ"ח אות ג' דמכאן התיר רבינו מאיר לומר לשם שחיבת את בהמתו בשבת, שהבהמה מצטערת מרוב חלב שבדדיה, וצער בע"ח דאורייתא דחי שבות דאמירה לנכרי. ולכא"ה ה"ג איכא למילף מהאכא להתיר טלטול מוקצה דרבנן, ולהתיר להשיב את הדג למקומו, דאחי איסור צער בע"ח דאורייתא ודחי איסור מוקצה דרבנן.

והכי יאחז להדיא בשלטי גיבורים [נ"א ע"א אות ג'] משמיה דרי"א דאם א"א להציל הבהמה ע"י כרים וכסתות, מותר להעלותה בידים, דצער בע"ח דאורייתא איסור מן התורה והתירו איסור של דבריהם מפני איסור של תורה.

איברא דברמב"ם (פכ"ה מהל' שבת הכ"ן) אחר שהביא ההיא דינא דגמ' דשרי לבטל כלי מהיכנו ע"מ להעלותה, כתב להדיא דאסור להעלותה בידיו. ותזנין דס"ל דאין לדמות איסורים דרבנן זה לזה. והנה המחבר (סי' ש"ה ס"ט) הביא ההיא דינא דגמ' דשרי לבטל כלי מהיכנו משום צער בעלי חיים, ומייתני נמי התם [כ"ב] ההיא דינא דר' מאיר דשרי לחלוב הבהמה ע"י נכרי משום צער בעלי חיים. אולם לא פ"י מאי דינא בשאר איסורי דרבנן.

ובמג"א [שם סי' ק"א] הביא דברי הרמב"ם דאסור להעלותה בידים, וכתב דמשמע דאע"ג דאיכא צער בעלי חיים אסור, וטעמא משום דאין לנו לדמות גזירות חממים זה לזה ויש דברים שבעמיתו אפי' במקום כרת. אולם פשוט דמותר לומר לנכרי להעלותה כדמוכח מסעיף כ' [גבי חליבת פרה בשבת]. עכ"ד.

אולם בא"ר [שם סי' ק"א] כתב לחלוק על המג"א וז"ל: צער בעלי חיים וכו' - ולכן אם אי אפשר ע"י כרים וכסתות מותר להעלותה בידים, שגם זה אינו אלא איסור דרבנן (שלטי הגיבורים נא ע"א אות ג ורי"א ז' ומד"ה), וכן כתב הכ"ח סוף סימן ש"ח. ולפ"י נראה לי שמה שכתב הרמב"ם דאסור להעלותה בידים, היינו כשאפשר ע"י כרים וכסתות, לאפוקי ממג"א שלא הבין כן ואישתמיתיה כל דברי הגדולים הני"ל.

ובמשנ"ב [סי' ש"ה ס"ק ע'] כתב - אבל אסור להעלות בידים דכל בעל חיים הם מוקצים, ואע"ג דאיכא צער בעלי חיים אסור דאין לנו לדמות גזירות חממים זה לזה [מ"א וחו"ש שכן מוכח מרמב"ם], ועיין בא"ר שהביא דיש פוסקים שמקילים להעלותה בידים אם א"א ע"י כרים וכסתות. ובחזו"א [סי' נ"ב סי' ט"ז] העלה לדינא דיש להקל באיסור מוקצה בשביל צער בעלי חיים.

[ועינינו עוד במג"א סי' ק"א מ"ש משמיה דתשובות הרמ"א, ומה שהעיר עליו בהגהות הרע"ק"א וכיוצא ב"ש להעיר על דברי המשנ"ב דבסי' ע' הביא מח' הא"ר והמג"א, וז"מ בס"ק ע"א הביא בסתמא דברי המג"א שבסי' י"ב, ולא כתב לבאר היכי איירי, וע"כ צ"ל דסמך על דבריו בסי' ע' דהיינו דוקא ברילכא לטלטל מוקצה.

ובאמת הא"ר גופיה [סי' שכ"ד סי' ק"א] החמיר התם דאין לעשות כן ע"י ישראל. והמשנ"ב אע"ג דבסי' ש"ה סי' ק"א הביא דברי המג"א בס"ק י"ב בסתמא, מ"מ בסי' שכ"ד סי' ק"א כ"ז אחר שהביא דברי המג"א כתב דהא"ר ס"ל לאסור וכדעת המהר"ל, וכן החמיר בזה בחתי חיים, וכן משמע בח"י המאירי והר"ן כדעת האוסרים.

וע"פ במשנ"ב בסי' של"ב [סי' ק"א] וכן ההיא דינא מיייתי על המחבר דאם אכלה כרישנין הרבה ומצטערת דיכול להריצה בחצר כדי שתיגיע ותתרפא, דכתב דאסור לעשות בשבילה שום מלאכה דאורייתא או דרבנן אפי' היא מתה ורק ע"י א"י מותר שבהמה חולה [ח"א]. וצ"ב אמאי סתם לאסור, והא דבר זה לכא"ר קאי במח' האחרונים שהביא בסי' ש"ח.

איברא דבריו יתבאר ע"פ דברי החי' אדם (סי' נ"ט סי' - דהוא מקור דברי המשנ"ב) דכתב דיש חלק בין איסור דרבנן דאין לו שורש מן התורה לאיסור דרבנן שיש לו שורש מן התורה. וצ"ל דהיינו נמי כונת המשנ"ב ב"מ"ש לבטל כלי איסור דרבנן דהיינו בכ"ה"ג שיש לו שורש מן התורה.

והנה בחי' אדם [סי' נ"ט ס"ג] כתב דבהמה שנפלה לגומא שבחצר וירא שמה ממות, אפשר שיש לסמן על השי"ת להחזיר לטלטל מוקצה דאין לו שורש מן התורה משום צער בעלי חיים (עיי' ביש"ש סי' ש"ה, בש"א פ' מפנין מתיר להוציאה בידים אם א"א בע"א ומדמה זאת לחולב ע"י נכרי, וצ"ב דהתם דוקא ע"י נכרי מותר). עכ"ל.

ומשום מדבריו דינא דינא א"א בדרך קולא ואפשר ותזנין ודלא ס"ל להקל בזה בשופי מחמת דינא דצער בעלי חיים, וא"כ י"ל דבמקום דליכא הפסד מרובה כגון כה"ג שאין שווי הדג מרובה יש להחמיר לדעתו.

ורב פתלים [יו"ד ח"א סי' א'] כתב להקשות דאי בשביל ריוח האדם וצורכו התירו צער בעלי חיים (ע"ש שהאריך בזה), אך משום צער בעלי חיים עבדי איסורא לבטל כלי מהיכנו כמבואר בשו"ע סי' ש"ה סעיף י"ט. וכתב לבאר דנראה דהתם שאני שיש לחוש שתמותא מאתו הצער ויש בו נזק איסור

האם איכא משום חציצה באחיזת הכלי בשעת טבילתו

א. חובת עיון לפני טבילת כלי שאין בו דבר חוצץ

כידוע הרוכש כלי מגוי חייב להטבילו לפני שימוש כדי לעלותו לקדושת ישראל [נעי' **שו"ע** (י"ד סי' קכ) ו**בט"ז** (שם סי' קא)]. וכתב **החכמת אדם** (כלל עג אות טו) דמדיני הטבילה להטביל הכלי כולו **כאחת** שלא ישאר ממנו חוץ למים אפילו כל שהוא. וכמו כן בעינין שלא יחא בו דבר חוצץ בין הכלי למים [נעי' **משו"ע** (י"ד סי' קכ) ו**בט"ז** (שם סי' קא)]. וכתב **הר"ן** (ע"ז לט: בר"ר) דה"ל (בשם הראב"ד דע"כ יש להחיד הכלי לפני טבילתו כדי שלא יחא בו שום חציצה וכמו שחייבו חז"ל חפיפה לטובלת משום תומאת נדה. אלא משמע מסתימת הפוסקים דאע"פ שדבר זה מעכב לענין טבילת אשה כמבואר ב**שו"ע** (סי' קצט טע' ח), מ"מ לא מעכב בטבילת כלים עכ"פ כל זמן שלא רואה על הכלי אפילו לאחר הטבילה שום חציצה. ושו"מ **שהגרי"ק שליט"א** (חוט שני, שבת ח"א ענף ר"ט) מסתפק בגוונא דלא עיין לפני הטבילה אם יש דבר חוצץ אם זה מעכב, ולא העיר מידי מדברי הר"ן הנ"ל שמבואר דחייבו אפי' לשטוף הכלי דומיא דנדה לפני הטבילה [גם זה מעכב בטבילת נדה כמבואר ב**שו"ע** (שם)]. ומ"מ מסתימת הפוסקים משמע דאין הדבר מעכב גוונ"ל דאפי' לסוברים דטבילת כלים דאוי לא מצינו לה חייב למינין הממפיד דחוצץ מדרבנן דוקא רובו ומקפיד חוצץ וא"כ בעינין כל דהוא סגי].

ב. כלים שידותיהם עשויות מחומר הפטור מטבילה

וכלים החייבים טבילה אלא שידותיהם עשויות מחומר הפטור מטבילה, יש להסתפק אם חייבים להטביל הכלי כולו, או דסגי בהטבת המקום העשוי מחומר החייב בטבילה. ואת"ל שחייב להטביל הכלי כולו, יש להסתפק עוד אם חציצה בשל גבי החלק העשוי מחומר הפטור מטבילה חוצצת.

ומצינו בת**שב"ץ** (קטן סי' שטג) דדבר פשוט הוא דכל ידות הכלים העשויים "מעץ" (דהוא מהחומר הפטורים מטבילה) ואין עתידים לקוצצן ולהסירן **לא חוצצים** בטבילת הכלי, ע"כ. מבואר דידות הכלים שלא עתידים לקוצצן אינן חוצצות, אבל אם חייבים לטובלם אכתי לא למדנו.

ועיין **בערוה"ש** (י"ד סי' רב אות ז) דידות הכלים מסתמך וכיוצא בזה הרי היא כצמצם הכלי **וצריכה טבילה**, וידות שהן ממין אחר שא"צ טבילה כגון סכין והיד הוא של עץ וכיוצא בזה העץ אי"צ טבילה, ומ"מ כשיש ע"ה אפ"ר דא"צ טבילה אינה חוצצת ורשאי לטבול לה כיון שעשוי להיות בתוכו תמיד הוי כחתיכה אחת ואין זה חציצה, ע"כ. לכאורה משמע מדבריו דיד העשויה מחומר פטור מטבילה אינה חציצה וליכא חובה להטבילה [ומשום מקום שבין הידות לכלי אין לחוש דבית הסתרים אי"צ טבילה (לענין טבילת כלים) כמבואר ב**שו"ע** (שם) ונעי' בחו"מ (י"ד קטא סי' י אות א) ובאג"מ (י"ד ח"א ס"ט נח) בה"ל].

אולם בדרכ"ט (שם סי' צו וסי' ק) הביא בשם בעל **הדעת קדושים** דאף אם יד הכלי מעץ או מחומר הפטור מטבילה דינה כהכלי ממש אף לענין חציצה, ובשם **קהל יהודה** דאם העץ נטפל לכלי יש לטבולו אבל בלא"ה אפשר דא"צ להטבילו. [ואפשר דבאמת הערוה"ש נמי מודה לזה דהרי הם מייירי כשטובל חלק הפטור יחד עם הכלי, מיהו הערוה"ש י"ל דאייירי במקום שרוצה לפרק הכלי דבכה"ג י"ל דהחלק הפטור אינו צריך כלל להטבילו].

ג. הטבלת הכלי כשהוא מפורק

ו**כתב בשלמת טבילה** (י"ד סי' לב) לענין "טרמוס" דכיון שע"י פריקתו לא נשאר תורת כלי עליו יש להטבילו בדרך תשמישו ולא לפרקו כדי להטביל רק החלקים החייבים טבילה [ועייני' סי' כ"ה]. וכ"כ **במבית לוי** (י"ד ענף קנ"ג אות ח) אלא דהוסיפו דאם הטבילו מפורק עלתה לו טבילה. **אולם במנחת יצחק** (ח"ג סי' עז אות ג) פסק דכלי שכל פרקיו צריכים טבילה בודאי, אף שלכתחילה בודאי מהנכון להטביל בשלימותו, אם הטבילה לפרקים, ג"כ מהני, אמנם ח"כא שיש חלקים מדברים פטורים מטבילה, היכא דאפשר לפרקם, ולהטביל כך, בודאי יש לפרקו ולהטביל להקדים החייבים טבילה, עייני' **ראיותיו** [וכן דעת **הגרי"ק שליט"א** (דולה ודושקה ענף יד) לענין טרמוס שכוון להוריד הפלסטיק. ועי' בהר צני (י"ד סי' ק) ו**בתשובות והנהגות** (ח"א סי' תנ ט"ה ונ"א)].

ג. אחיזת הכלי בשעת טבילתו

ועתה נדון לענין אחיזת הכלי בשעת הטבילה האם ע"י אחיזתו יש לחוש משום חציצה בין היד לכלי. שנינו **במקואה** (פ"ח מ"ה) דאחיזת באדם ובכלים ומטבילים שמים, ואם הדיח היד במים סתורין (וביאר הר"ש (שם) דבכה"ג המשקה שעל ידיו מתחבר למי המקוה ואין כאן חציצה), ר"ש אומר ירפה כדי שיבואו בהם המים, ע"כ. ונחלקו הראשונים בביאור מחלוקת ת"ק ורה"ש. דעת **הרמב"ם** (מקואות פ"ב ה"א) ו**הרמב"ן** (פ"ח ה"טו) דלפי ת"ק לא מהני אם מרפה ידיו **דגזרינן משום שמא לא ירפה**, וע"כ בעינין הדחת ידיו תחלה, אולם לפי ר"ש מהני אחיזה ברפיון.

אולם דעת הרשב"א (ת"ח ע"ב קצ"ד לב). דלא מצינו גזרה רפוי אטו אינו רפוי, וע"כ פירש דר"ש פליג את"ק הסובר דמהני הדחת לחוד, כיון דע"י לדחוק ידיו על האדם ועל הכלי שמטביל ליכא חיבור אפי' במשקה טופח, ע"כ. וכבר פסק **השו"ע** (סי' קצב טע' כח) כדעת הרשב"א דלא חיי' לשמא יאחו בחווק אלא אוחו ברפיון כדי שיבואו המים במקום אחיזת הידים ואם הדיחה הידים במים תחלה שרי, שמשקה טופח שעל הידים הוי חבור למי המקוה, ע"כ. וכן הסכמת **הט"ז** (סי' קכ כז) ו**הש"ך** (סי' קל, לה), **דלא כב"ח** (אות כז) שחשש לדעת המחמירים בזה [וכן דלא כ**הלבו"ש** (חודש) דינים אות קצו] שפסק דגזרינן רפוי אטו אינו רפוי. והביאו **בפת"ש** (שם סי' קז).

ד. כשאוחז בו בחזקה

וכל זה באחיזת רפויה, אבל באחיזה **בחזק** איכא משום חציצה בין היד לכלי (אלא דמהני הדחת ידים כמבואר לקמן), וכן פסק **השו"ע** שם [אלא דהרבה מקרים הוי חציצה במיעוט הכלי, והוא חציצה ב"מיעוט" המקפיד שאינו רק מדרבנן, כמו שבארנו בגליון פ'. וכ"כ **בלחם ושמלה** (סי' קצח) שאם לא הרפה ידיו, איכא חציצה מדרבנן כמיעוט המקפיד. ועי' משי"כ בזה **בבדי השלחן** (שם ביאורים ד"ה לא תאחוז)]. הלא דמלשון המשנה הנ"ל משמע דהדחת מהניא **בדיעבד**, וכן נקט **הש"ך** (סי' קל לו) לענין טבילת אשה ע"פ המשנה הזאת, ולא דהוסיף "ועוד דבכמה דברים מחמירים לענין נדה שלא מן הדין ואפי' בדיעבד כ"ש הכא". אולם מלשון **השו"ע** (שם) משמע דאף לכתחלה שרי, וכ"כ **הדרישה** (אות ו), וכן מבואר **בט"ז** (סי' קכ כז). וכן נקט **התפארת ישראל** (בועז סוף אות יב), והסכים לזה **הסד"ט** (ש"ו"ט שם סי' קז) דכתב דאף שהמשנה כתבה בלשון דיעבד, היינו כי אתא לאשמעינן דאם לא רפתה ידיה אפי' בדיעבד טמאה. ובטבילת כלים דקיל טפי (מטבילת אשה) יש להקל (דיש הרבה פוסקים סוברים דחייבה מדרבנן וגם אין בה משום חשש כרת כמו בטבילת אשה). ועוד דאף **להש"ך** הנ"ל יש צד דהוי חומרא בטבילת אשה בלבד.

ה. האם מהני השקה

אלא דאם **אוחז בדיבוק חזק** נחלקו הפוסקים אם מהני השקה. דעת **השו"ע** (שם וסי' קכ טע' ב) דאף בכה"ג עולה לו הטבילה ע"י השקה אפילו במים תלושים (כלומר מים שאינם מי מקוה). וכן פסק **הגרי"א בביאורו** (י"ד סי' קכ). ו**הט"ז** (סי' קכ טע' לח) פסק דמהני אם חלקו הידים במי מקוה והוא נחלק במים תלושים, עי' לקמן]. **אולם דעת הש"ך** (נקה"כ על ה"טו"ט שם) דלא מהני השקה אפילו במי מקוה במיקום ד**יבוק חזק** [ובאמת **הרשב"א** במשמרת הבית (שם) מסיק דאף לתי"ק י"ל דחוקו הרבה"י, ועי' באג"מ (י"ד ח"ב סי' פה) שכתב לענין טבילת אשה שבשעת הדחק גדול יש להקל כדעת הגרי"א דאין חילוק בין תלושין למחוברין ואף בשמחוק בכח מהני השקה. ומסתבר דטבילת כלים יש מקום להקל יותר עכ"פ בדיעבד היכן שאינו יכול בקל לחזור להטביל הכלי]. מיהו דעת **הרמ"א** (סי' קכ טע' ב) לחלוק על השו"ע בענין הדחת היד דבעינן דוקא הדחה במי מקוה ולא במים תלושים. וכן פסק **הש"ך** (סי' קכ טע' ז, וסי' קצח סי' קל לו) במקום שאיכא **דיבוק בינוני** (אבל במקום **דיבוק חזק** לא מהני השקה כלל). [ועי' **ביאור הגרי"א** (שם) שהשקה עליו דמה מהני אם מדיחם שריי כשהוציאם הוה להו תלושים ולא מהני. אולם במטה יהונתן (שם) קטט גסם הרמ"א מודה דלא מהני אם מוציאם, דעת הרמ"א כדעת ה"טו"ז. וכן נקט באג"מ (י"ד ח"ב סי' פה) בשעת הרמ"א]. אבל **הט"ז** (סי' קכ סי' קז) ו**הש"ך** (סי' קצח סי' קכ) האריך לתמוה על הרמ"א דלא בעינן מי מקוה כשאוחזת בדיבוק בינוני, אבל אם מדבקת בדיבוק חזק צריך מי מקוה. וכן נקט **הסד"ט** (ש"ו"ט שם סי' קז) ונ"ד ע"ה עוד כתב ה"ש"ך [אלא דיצא לחדש דאין לא בקיאנין מהו דיבוק בינוני, ומשאר הפוסקים מוכח דלא חיישינן להכי].

ולמעשה כדי לצמצם במים האפשר יש לעשות כמ"ש **הלבוש** (י"ד סי' קב אות ב) הביאו **הט"ז** (סי' קט ט) שבתוך המים יתנגה מיד ליד [וכן הביא **בסד"ט** (סי' קז)], ואם א"א בכך יש עכ"פ להרטיב הידים בכל האפשר במי המקוה. והנה כבר הארכנו בס"ד בגליון קי' לענין כלים חשמליים המתקלקלים ע"י טבילתם במים אם מהני לפוטרים מטבילה ע"י מעשה אומן של ישראל. ועתה יש לתת עצה ע"פ סוגיא הנ"ל, והיינו לסמוך על הסוברים דמים מהני להשקה ולהרטיב סמרטוט טופח ע"מ להטפיה ולעטוף חלק החשמלי כדי למנוע ביאת המים. ובדרך זה תמצא **באמרי יושר** (ח"א סי' קצה ד"ה ועכ"פ), **במהרש"ם** (ח"א השמטות לסי' קצט) ו**באג"מ** (י"ד ח"ב סי' פה). וכן פסק **בתשובות והנהגות**.

כל תשחית כיון דיש לחוש שתמות ומש"ה התירו בזה, והי"נ מ"ש השו"ע סי' ש"ה סי"כ דמותר לומר לגוי לחלוב בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים שנתנו מ"פ שם בספרן ק"י ראשונים דהתירו בזה משום סכנת ההבמה ושתכחן מרוב חלב וכמ"ש המזיקין בריכ"ט סי' ש"ה וסי' רמ"ו צ"ע ע"ד.

ובנה אף לדבריו יש מקום לומר דלא ס"ל להקל אלא בהבמה דאיכא בל תשחית רוב מחמת שויה, אבל מחמת צער בעלי חיים גרידא, וכגון דהדג אינו שווה ממון רב, אפשר דלא ס"ל להקל. ומ"מ נמצא עיקר נידון דין קאי במח' האחרונים הנ"ל אי הותר איסור טלטול מוקצה מותר עכ"ל או לא.

אולם לכא"ר אף לדעת המתירין לטול מוקצה משום צער בע"ח, יש לשרות גזרה בהחיה התירא בנידון דין, וזאת מדברי היד יהודה [רי"ש סי' י"ג] דכתב דאין דין צער בע"ח אלא בבעל חי שחששה התורה על נפשו וסארה לאכול ממנו אבר מן החי מפני שנפשו עוד בו, דכמו חי חששה התורה שלא יצטרע נפשו, אבל בדגים והחיים שלא חששה התורה על נפשם והתירה לאכלן בעוה"ז חיים כמו כן ל"ש בהם צער בע"ח. עכ"ל.

וכבר עמד בזה הגרצ"פ פראנק זצ"ל ברשימותיו [מקראי קדש השלם שבת א' ענף ק"י] גבי עובדא דהוה ברג חי שתניחו בספל מלא מים כדי שיצמח בו חיים, ובשבת קודש קפץ מהספל על המים, ודין שם אי אריך להתירו לתוך המים שלא ימות ויתקלקל. וכתב שם בתוך דבריו - עוד צ"ע בזה לכא"ר האם שריא משום צער בע"ח כמו תליבה ע"ג קרקע, ועי' ח"א סי' ג"ט אות י"ן דטלטול מוקצה שריא בשבת צער בע"ח, אבל איסור הוצאה בכרמלית לא התירו, אלא דיש לענין ברג אי יש בו איסור צער בע"ח. עכ"ל.

איברא דבריו ישאר הפוסקים ראשונים ואחרונים לא מצינו חילוק בין חיות ובהמות לבין דגים. ועיין בגרי"ז [ת"ל ענפי דריכס וצער בע"ח ה"ד] דכתב דחייב להציל כל בע"ח מצער, ואצ"ל שאסור מן התורה לצער כל בע"ח בדגים. ובמהגות חת"ס [ב"ש ל"ב ע"ב] כתב להוכיח דצער בע"ח הותר לצורך האדם או לכבודו וממנו, דמכתיב "ורוד ברגת הים", וכמבואר דס"ל דכבר פשוט דרובא דצער בע"ח יאתא מני בדגים (א"כ ימא כדחוק דעיקר כוונתו להמשך דברי הפס' - ובעוף השמיים ובכל חיה וגו'). ובשאלת יעב"ץ [סי' י"ז] כתב להדיא דאיכא איסור צער בע"ח אפי' בדגים. ובמשנה הלכות [ת"י סי' ט"ז] כתב לדחות האומרים דליכא דינא דצער בע"ח בדגים (ובענין מ"ש שם להקשות על דברי היעב"ץ שבס"י ק"י, ועיין ביעב"ץ בס"י י"ז דע"פ דבריו שם יתבאר שפיר דבריו שבס"י ק"י). ובאגרות משה [ת"י ח"ב סי' י"ז] נקט כדבר פשוט דאיכא איסור צער בע"ח בבוזבזים ויתושים.

ובעיקר נידון דין איכא דבריו הגרצ"פ שם סברא חדשה להתירא וז"ל: לכאורה הרי מוקצה הוא. אבל אם יש חשש שריייה ואפשר לטלטלו משום הסרחון, ממילא דיש להתירו לתוך המים, או כמת שריא להתירו למקור שלא יסריח. עכ"ל. ומבואר דכל היכא דיהיה היתר לטלטלו בעתיד, שרי לטלטלו אף בעוה"ז חי ולהחזירו למים. וא"כ י"ל דבכה"ג דהאקווריום נמצא במקום שאלאחר שימות הדג יהיה מותר לטלטלו, וכגון שתמת דאיכא בכך סכנה לילדיו הקטנים, או יהוי גוף של רעי, שרי לטלטלו אף כעת ולהשיבו למים (אלא דיש לציין דהדרב נמצא ברשימותיו, ולא כתב זאת כהוראה למעשה).

[**נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א**]

פניני מוסר

עניני שבת קדש

"איסור מלאכה בשבת" (א)

המלאכת האסורות בשבת חס השיעור והצדק לאדם כדי להחזיק מהתענוגות - "הנהגה זו מתנה גדולה שנתן הקב"ה לישראל, להיות שרעה שיחיו לו עם קדוש, ולא נתנה לשאר האומות כלל, שאין המעלה הזאת ראויה ולא מיועדת להם.

ואמנם כפי המעלה הזאת שמישיגים ישראל ביום זה כן ראוי שיחיה התנהגות בו.

ואולם הנה העסק בעולם כבר בארנו למעלה שחזא משה שמקשר האדם בזמרות, ומשפיל עינו ומחזיר מן המעלה והיקר שיהיה ראו לו, ומזה שראו שיתנתק בשבת, כיון שמתעלה עינו משה חוצץ בחול, והיה מחזיק עצמו בעד הראוי למעלה הזאת.

ואמנם, להתקן לגמרי מן הגופניות ועסקו אי אפשר, שעל כל פנים בעולם הזה הוא... אבל שיערה החכמה העליונה המדרגה שראוי שיתקן מן הגופניות, והמדרגה שצריך שישאר בה, והמדרגה שראוי שיתקן ווהוה לו שיתקן והחזירה שלא יחול מלהנתק, וזה כלל המלאכה כולן שנאסרו בשבת." (הרמ"ח, דרך ה' ח"ד פ"א ג.)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"